

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

11

*Egidijus Motieka.
Didysis Vilniaus seimas*

1996

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

LIETUVOS
MOKYKLAI

600

Mykolo Römerio 120-osioms metinėms

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

11

Egidijus Motieka
Didysis Vilniaus seimas

VILNIUS

Saulabrolis

1996

UDK 947.45
Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Rimantas Miknys
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Atviros Lietuvos fondui,
Lietuvos istorijos institutui,
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui Vytautui Landsbergiui,
Švietimo ir mokslo ministerijai,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo.*

© *Egidijus Motieka, 1996*
© *Lietuvos istorijos institutas, 1996*

ISSN 1392-0391
ISBN 9986-814-01-4

TURINYS

PRATARMĖ	7
ĮVADAS	8
I skyrius. LIETUVIŲ SUVAŽIAVIMO ORGANIZAVIMAS	
1. Lietuvos politinė situacija 1905 m. sausio–rugsėjo mėn.	46
2. Lietuvių suvažiavimo idėja ir iniciatyva	60
3. Memorandumas Rusijos vyriausybei	76
4. Lietuvių atstovai VI Rusijos žemietijų suvažiavime	94
5. Lietuvių visuomenės pasirengimas Suvažiavimui	107
II skyrius. SUVAŽIAVIMO DARBAS	
1. Suvažiavimo pradžia	118
2. I ir II posėdžiai: Lietuvos ir Rusijos politinės situacijos bei Lietuvos autonomijos klausimai	138
3. III ir IV posėdžiai: agrarinis ir Lietuvos mokyklų klausimai	158
4. Suvažiavimo nutarimai	174
5. Suvažiavimo dalyvių grupuočių priimti nutarimai	193
III skyrius. SUVAŽIAVIMO PASEKMĖS	
1. Lietuvių ir Lietuvos visuomenė po Suvažiavimo	209
2. Rusijos valdžios požiūris į Suvažiavimą. Represijos	240
BAIGIAMASIS ŽODIS: Didžiojo Vilniaus seimo reikšmė	260
PRIEDAI	274
Nr. 1 Atsišaukimas į lietuvių tautą	275
Nr. 2 Lietuvių Memorandumas Rusijos Ministrų Tarybos pirmininkui S. Vitei	277
Nr. 3 Odesos lietuvių nutarimai	284
Nr. 4 Lietuvių suvažiavimo Vilniuje programa	287

Nr. 5	LSDP parengta Lietuvių suvažiavimo Vilniuje programa	288
Nr. 6	J. Basanavičiaus kalba pradedant Lietuvių suvažiavimą Vilniuje	290
Nr. 7	Suvalkų gubernijos lietuvių nutarimai	293
Nr. 8	Lietuvos valstiečių sąjungos nutarimai	294
Nr. 9	Lietuvių suvažiavimo Vilniuje nutarimai	297
Nr. 10	Lietuvių suvažiavimo Vilniuje nutarimas dėl lietuvių kalbos Vilniaus vyskupijos bažnyčiose	299
Nr. 11	LSDP sušaukto darbininkų ir valstiečių susirinkimo nutarimai	300
Nr. 12	Krikščionių demokratų nutarimai	306
Nr. 13	Lietuvos mokytojų susivienijimo nutarimai	308
Nr. 14	Tautiškosios lietuvių demokratų partijos Steigiamojo susirinkimo protokolas	311
Nr. 15	Amerikos lietuvių suvažiavimo Filadelfijoje nutarimai	313
	TRUMPINIAI	317
	STRESZCZENIE	318
	SUMMARY	329
	RESUME	342
	ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	354
	VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	361

PRIEDAI

Lietuvių suvažiavimo Vilniuje laikotarpiu buvo priimta nemažai lietuvių politinių partijų, grupuočių ir apskritai visuomenės grupių nutarimų, kurie yra reikšmingi nustatant Suvažiavimo aplinkybes. Todėl manome, kad yra tikslinga publikuoti svarbiausius su Suvažiovimu susijusius dokumentus.

Kai kurie dokumentai – Atsišaukimas į lietuvių tautą (Nr. 1), Memorandumas Rusijos vyriausybei (Nr. 2), J. Basanavičiaus kalba Suvažiavimo pradžioje (Nr. 6), Tautiškosios lietuvių demokratų partijos Steigiamojo susirinkimo protokolas (Nr. 14) – įvairiuose leidiniuose jau buvo publikuoti anksčiau. Tačiau norėdami pateikti visus svarbiausius dokumentus kaip vieningą visumą, publikuojame juos dar kartą.

Dokumentų kalba ir rašyba netaisyta.

Priedas Nr. 1

Atsišaukimas į lietuvių tautą

„Atsišaukimas į lietuvių tautą buvo priimtas 1905.X.22(XI.4) Lietuvių suvažiavimo Organizacinio komiteto posėdyje, o galutinai patvirtintas 1905.X.27(XI.9) kitame šio komiteto posėdyje. Plačiau apie „Atsišaukimą“ žr. šios knygos p. 66–74.

PUBLIKACIJA

Atsišaukimas į Lietuviių tautą.

Lietuviai ir Lietuvės!

Pastarojo laiko atsitikimai visoje Rusijoje, kaip ir tos atmainos, kurios vidurinėje rusų viešpatystės politikoje įvyksta su apgarsinimu Caro manifesto, nuo Spalių 17(30) d. š. m., suteikia mums, lietuviams, šiek tiek lengvesnes politinio gyvenimo sąlygas, sulygina mus maždaug eilioje kitų kulturiškų tautų, leidžia mums patiems, nors iš dalies, viešai apie savo reikalus rupintis ir dalyvauti bendruose visos rusų viešpatystės dalykuose.

Atėjo dabar, kaip matome, laikas, kad po ilgo tylėjimo galima kiek balsiau prakalbėti: kurie troško savo kraštui geresnės, laimingesnės ateities, už tai vargo, kentėjo, buvo persekiojami – dabar iškovojo šio-kius tokius palengvinimus, iš kurių galės pasinaudoti visi.

Lai buna garbė visiems kankiniams už laisvę ir žmonių gerovę! Dabar pasinaudodami naujai įgytomis laisvėmis: žodžio, susirinkimų ir susidraugavimų, susispieskime kruvon visi, kam rupi prikėlimas Lietuvos iš miego, iš neturto, iš tamsos, iš nužeminimo!

Lietuvės ir lietuviai! Darbo laukas, kuris mūsų tautai ateityje bus prieinamas, labai platus, užduotį, kurias mes išpildyti turėsime, norėdami pasiekti tautos gerovę, yra labai skaitlingos, labai painios ir pilnos įvairių kliučių, politiškasis tautos idealas, prie kurio mums ateityje žengti pridera yra tolimas ir ne visiems mūsų tautiečiams aiškus, pagali- os ir keliai, kuriais mums, kaipo tautai, reikės eiti, kaip arčiausiame laike, taip ir tolymesnėje ateityje, nėra dar visų bendrai paskirti.

Šitų priežasčių dėlei Vilniaus lietuvių komitetas išrinktas sukviesti į Vilnių lietuvius apsvarstyti politiškąjį Lietuvos padėjimą

1) patsai neturėdamas reikalingos autorizacijos rodyti tautai kelią, kuriuo ji žengti turėtų, norėdama pasiekti savo idealą; 2) negalėdamas

pats vienas ant savęs imtis per daug sunkios atsakomybės prieš visuomenę šiame didžiai svarbiame dalyke ir dėlto 3) geisdamas, idant apsvarstyme savo ateities dalyvautų kuo-didžiausias skaičius prakilnesniųjų Lietuvos sūnų – nutarė:

I pakviesti Lietuvos sostapilėn, Vilniun, lietuvių susirinkti iš kiekvieno valsčiaus ar parapijos, nors po vieną žmogų, kaip ir visus Lietuvos inteligentus ir visus tuos, kurie prie lietuvių prisipažinstą, neskiriant lyties, luomų ir politišku pažvalgų, idant jie būtina teiktųsi dalyvauti tarybose, kurios bus atliktos panedėlyje ir utarninke lapkričio 21–22 (Gruodžio 4 ir 5) dieną dėlei šito dalyko; ir

II duoti kuo plačiausią garsą tam nutarimui per laikraščius ir plakatus.

Šitą nutarimą apgarsindamas, komitetas pasitiki ant lietuvių ne kartą jau apsireiškusios tėvynės meilės ir prašo visų tų tautiečių, kuriems yra svarbus ir brangus Lietuvos reikalai, idant jie neatsisakytų Vilniun ant paskirtos dienos atvykti ir patarnauti savo numylėtai tėvynei tokioje svarbioje, tokioje įžymioje valandoje, nuo kurios gali priderėti visa mūsų tautos ateitis.

Butų geistina, idant kviečiamieji lietuviai ar lietuvių patįs Vilniun ant pirmojo, teip svarbaus mūsų tautos gyvenime susirinkimo atvyktų; tečiaus tie, kurie, kokios nors svarbios priežastės dėlei, atvykti neįstengtų, gali per raštą, ar telegramą, ant vardo organizacijos Komiteto pirmininko, arba ką kitą iš Vilniaus lietuvių įgalioti, per „Vilniaus Žinių“ redakciją, jų vardan susirinkime juos pavaduoti (reprezentuoti). Balsavimo tiesą turės tik Vilniun atvykusieji.

Susirinkime tarp kito ko, bus svarstomi: 1) paminėtasis Caro manifestas, 2) rinkimai į seimą, 3) valsčių, parapijų, mokyklų reikalai, 4) įvairūs mokesčiai, 5) žemės (agrariški) ir miškų klausimai, 6) žemiečių įstaiigos, 7) Lietuvos luomų ir tautų klausimas, 8) išėivystė ir kiti klausimai, kuriuos pagal dienos eilią, kiekvienas iš atvykusių Vilniun gali pakelti.

Susirinkimo vieta Vilniuje taps apgarsinta savo laiku per laikraščius ir mieste išlipdytus plakatus.

Lai gyvuoja, auga ir žydi Lietuva ir jos žmonių gerovė.

Vilniuje, 22 spalio mėn. (4 lapkričio) 1905 m.

Organizacijos komiteto vardu:

D-ras J. Basanavičius, pirmininkas.

Jonas Kriaučiūnas, sekretorius.